

ТЕМА 1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

План:

1. Поняття економічної безпеки підприємства.
2. Правове забезпечення економічної безпеки підприємства.
3. Основні напрямки забезпечення економічної безпеки підприємства.

Основні терміни та поняття:

- загроза;
- ризик;
- суб'єкти та об'єкти безпеки підприємства;
- економічна безпека підприємства;
- функціональні завдання економічної безпеки підприємства;
- нормативні акти;
- забезпечення безпеки.

1. Поняття економічної безпеки підприємства

Безпека суб'єкта залежить від різних факторів. Шкоду інтересам підприємця може бути завдано у результаті несприятливої економічної політики держави, протиправних дій конкурентів, кризових явищ в економіці, непередбачених змін кон'юнктури ринку, стихійного лиха, надзвичайних подій, управлінської некомпетентності, соціальної напруги тощо.

Фактори, що впливають на рівень безпеки підприємства, можуть бути внутрішніми і зовнішніми, економічними та неекономічними, об'єктивними та суб'єктивними.

Внутрішній зміст поняття системи безпеки підприємства є комплексним, містить ряд елементів, зокрема об'єкт та суб'єкт безпеки.

Об'єктом безпеки підприємства виступає все те, на що спрямовані зусилля щодо забезпечення безпеки, або ж те, що потребує захисту: кадровий персонал підприємства (керівний склад, акціонери, структурні підрозділи та їх співробітники, функції яких пов'язані з різними видами інформації); майновий, інтелектуальний і фінансовий капітал підприємства; види фінансово-господарської діяльності підприємства.

Суб'єктів безпеки підприємства класифікують за такими ознаками:

1. Залежно від приналежності:

- власні служби безпеки, що входять у структуру суб'єктів господарювання та повністю утримуються за їх кошти;

– самостійні комерційні чи державні організації, що наймаються суб'єктом господарювання для виконання функцій щодо забезпечення окремих або всіх аспектів його безпеки.

2. Залежно від безпосередньої участі у забезпеченні безпеки підприємства:

– спеціальні суб'єкти, створені виключно для виконання функцій щодо забезпечення безпеки підприємства, як його власна служба безпеки, так і залучена на умовах договору;

– напівспеціальні суб'єкти, до безпосередніх функцій яких входить ряд таких, що спрямовані на забезпечення безпеки підприємства (відділ кадрів, фінансово-кредитний відділ, медична частина тощо);

– решта персоналу та структурні підрозділи, участь яких у здійсненні заходів щодо забезпечення безпеки підприємства має винятковий характер.

3. Залежно від форми власності та підпорядкування:

– державні органи – здійснюють повноваження щодо безпеки суб'єктів фінансово-господарської діяльності, до структури яких вони входять, або ж надають послуги стороннім підприємствам на умовах укладених договорів;

– недержавні органи, які представлені охоронними організаціями, аналітичними центрами, інформаційними та консалтинговими службами тощо.

4. Залежно від правової основи функціонування суб'єктів:

– офіційні органи, що функціонують у межах чинного законодавства України та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

– нелегітимні структури, діяльність яких відбувається поза правовим полем України.

Метою забезпечення безпеки підприємства є комплексна протидія потенційним і реальним загрозам, усунення або ж мінімізація яких має гарантувати суб'єкту господарювання успішність функціонування в нестабільних умовах зовнішнього та внутрішнього середовища.

При цьому безпека підприємства повинна забезпечуватися за такими напрямками:

– економічна, в тому числі комерційна;

– науково-технічна;

– інформаційна;

– кадрова;

– фізична;

– соціальна тощо.

Економічна безпека підприємства – це стан його захищеності від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, дестабілізуючих факторів, при якому забезпечується стійка реалізація основних комерційних інтересів і цілей статутної діяльності підприємства.

Зверніть увагу До основних функціональних завдань економічної безпеки належать:

- забезпечення високої фінансової ефективності діяльності, фінансової стабільності та незалежності підприємства;
- забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності підприємства;
- досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективної організаційної структури управління підприємством;
- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;
- досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу, належної ефективності корпоративної діяльності;
- якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;
- забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці та досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та відділів організації;
- ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна тощо.

2. Правове забезпечення економічної безпеки підприємства

За сучасних умов правове регулювання безпеки підприємницької діяльності набуває важливого значення. Однак в Україні відсутній окремий закон, який би регулював відносини між суб'єктами права щодо захисту бізнесу чи корпоративних прав, або від зазіхань, як з боку злочинних угруповань, так і з боку корумпованих владних структур. Тож норми права, які регулюють вказані відносини, містяться в окремих законах України та в підзаконних нормативних актах.

Суспільні відносини, пов'язані із забезпеченням безпеки бізнесу, регулюють такі нормативні акти:

1. Конституція України.
2. Кримінальний та Кримінально-процесуальний кодекси України (передбачають кримінальну відповідальність за порушення чинного законодавства (у тому числі у сфері безпеки бізнесу) та визначають сам процес притягнення винних до кримінальної відповідальності).
3. Кодекс адміністративних правопорушень (кодифікований збірник нормативних актів, що передбачають адміністративну відповідальність за порушення чинного законодавства).
4. Господарський та Цивільний, Господарсько-процесуальний та Цивільно-процесуальний кодекси України.
5. Закони України:
 - «Про банки і банківську діяльність»;
 - «Про цінні папери та фондову біржу»;
 - «Про акціонерні товариства»;

«Про інформацію»;
«Про захист від недобросовісної конкуренції»;
«Про захист інформації в автоматизованих системах»;
«Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні»;
«Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»;
«Про інвестиційну діяльність»;
«Про державну податкову службу в Україні»;
«Про оперативно-розшукову діяльність»;
«Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» тощо.

Перелік законів може бути суттєво доповнений.

6. Декрети Кабінету Міністрів, постанови Кабінету Міністрів, положення Національного банку України, інші підзаконні нормативні акти виконавчої влади та відомчі накази та інструкції.

3. Основні напрямки забезпечення економічної безпеки підприємства

Зверніть увагу Ефективна безпека підприємницької діяльності забезпечується на таких взаємопов'язаних напрямках:

- захист від злочинного світу;
- захист від порушень закону з тим, щоб самим не потрапити під його санкції;
- захист від несумлінної конкуренції;
- захист від протиправних дій власних співробітників.

Щодо останнього напрямку, то цей напрям дій реалізується на таких ділянках:

- виробничій (збереження матеріальних цінностей);
- комерційній (оцінювання партнерів, юридичний захист інтересів);
- інформаційній (визначення значущості інформації, порядку надходження, використання, передання, захисту від викрадення);
- кадрового забезпечення.

Безпека сучасного підприємства забезпечується за допомогою таких режимів: конфіденційності та захисту об'єктів інтелектуальної власності, що формують інформаційну безпеку; фізичної охорони, тобто забезпечення фізичної безпеки майна та персоналу підприємства.

ТЕМА 2. СИСТЕМА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

План:

1. Поняття системи фінансово-економічної безпеки підприємства.
2. Мета та завдання системи забезпечення економічної безпеки підприємства.
3. Функції та принципи системи фінансово-економічної безпеки підприємства.
4. Стратегія економічної безпеки підприємства.
5. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства.

Основні терміни та поняття:

- система фінансово-економічної безпеки підприємства;
- об'єкти захисту на підприємстві;
- суб'єкти системи економічної безпеки підприємства;
- концепція системи економічної безпеки підприємства;
- принципи системи економічної безпеки підприємства;
- політика безпеки;
- стратегія безпеки;
- тактика безпеки;
- механізм забезпечення економічної безпеки підприємства.

1. Поняття системи фінансово-економічної безпеки підприємства

Забезпечення фінансово-економічної безпеки діяльності підприємства потребує створення власної системи фінансово-економічної безпеки.

Система – це сукупність об'єктів, взаємодія яких обумовлює наявність інтегративних якостей, не властивих її частинам, компонентам. Саме по лініях внутрішніх і зовнішніх зв'язків системи (підприємства) можуть реалізуватися загрози її економічної безпеки. Для забезпечення максимального ступеня захисту від цих загроз і необхідна певна діяльність, що також повинна мати системний характер.

Система фінансово-економічної безпеки підприємства – це комплекс пов'язаних між собою заходів, які, за допомогою спеціальних органів і підрозділів, забезпечують захист всіх функціональних складових підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз, що можуть призвести до істотних економічних втрат.

Об'єктами захисту на підприємстві є усі ті ресурси, на яких будується господарська діяльність та які підлягають охороні: фінансові, матеріальні, інформаційні, інтелектуальні, кадрові.

До **суб'єктів** системи фінансово-економічної безпеки підприємства належать ті особи, підрозділи, служби, які безпосередньо забезпечують економічну безпеку, а саме:

– внутрішні суб'єкти – працівники власної служби економічної безпеки та підрозділи, що безпосередньо здійснюють діяльність із захисту економічної безпеки конкретного підприємства і які входять у його структуру, а також спеціальні суб'єкти – фінансовий, юридичний відділи й т.д.;

– зовнішні суб'єкти – зовнішні організації, які створюють умови для ефективного забезпечення економічної безпеки підприємства (законодавчі та виконавчі органи влади, правоохоронні органи, судові органи, система відповідних навчально-наукових закладів та установ, недержавні охоронні агентства, аналітичні центри й інформаційні служби).

2. Мета та завдання системи забезпечення економічної безпеки підприємства

Концепція системи забезпечення економічної безпеки включає мету, завдання, функції, принципи діяльності, стратегію та тактику, об'єкти та суб'єкти.

Метою системи безпеки є своєчасне виявлення і запобігання як зовнішніх, так і внутрішніх небезпек і загроз, забезпечення захищеності діяльності підприємства та досягнення ним цілей бізнесу.

До основних **завдань** системи забезпечення економічної безпеки підприємства відносять:

- збір, аналіз, оцінка даних і прогнозування ситуації;
- вивчення партнерів, клієнтів, конкурентів, кандидатів на роботу;
- протидія технічному проникненню в злочинних цілях;
- захист співробітників підприємства від насильницьких зазіхань;
- забезпечення схоронності матеріальних цінностей та інформації, що є комерційною таємницею підприємства;
- фізична та технічна охорона будинків, споруджень, території, транспортних засобів;
- інші завдання, спрямовані на забезпечення економічної безпеки підприємства та його сталий розвиток.

Завдання безпеки реалізуються за окремими напрямками захисту діяльності підприємства, визначаються специфікою його діяльності та загрозами внутрішнього та зовнішнього середовищ.

3. Функції та принципи системи фінансово-економічної безпеки підприємства

Система безпеки підприємства виконує певні **функції**, до яких відносять: прогнозування, виявлення, запобігання, ослаблення небезпек і загроз; забезпечення захищеності діяльності підприємства та його персоналу,

збереження його майна, створення сприятливого конкурентного середовища, ліквідація наслідків нанесеного збитку тощо.

Зверніть увагу Організація, побудова та функціонування системи фінансово-економічної безпеки підприємства дотримуються таких принципів:

- системність (комплексність) – необхідність створення такої системи безпеки, що забезпечує захищеність всіх об'єктів захисту підприємства;
- своєчасність (пріоритет превентивних заходів) – раннє виявлення загроз та запобігання їх шкідливому впливу;
- безперервність – постійне функціонування системи;
- законність – робота здійснюється на основі чинного законодавства;
- плановість – діяльність по забезпеченню безпеки організується на основі єдиного задуму, плану;
- оптимальність – максимальна функціональна ефективність (віддача);
- взаємодія – погодженість в діяльності всіх учасників системи;
- поєднання гласності та конфіденційності – з одного боку система основних заходів безпеки повинна бути відома всім працівникам підприємства, а з другого – цілий ряд способів, сил, засобів, методів забезпечення безпеки повинні бути законспіровані та відомі дуже вузькому колу фахівців;
- компетентність – професіоналізм усіх учасників системи.

4. Стратегія економічної безпеки підприємства

Система економічної безпеки підприємства будується відповідно до політики та стратегії безпеки.

Політика безпеки являє собою систему поглядів, заходів, рішень, дій у галузі безпеки, що створюють умови, сприятливе середовище для досягнення цілей бізнесу. Політика безпеки дає змогу підприємству виконувати виробничу програму, випускати конкурентоспроможну продукцію (товари, послуги, роботи), підвищувати ефективність виробництва, збільшувати власність, одержувати необхідний прибуток і т.д.

Стратегія економічної безпеки підприємства – це економічна система забезпечення економічної безпеки підприємства в довгостроковому періоді, що являє собою сукупність приватних взаємоузгоджених і взаємозумовлених складових, що об'єднує єдина глобальна мета – досягнення високого рівня економічного прибутку.

Генеральна стратегія економічної безпеки виражається через загальну концепцію комплексної системи забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності. Крім генеральної стратегії виділяють також спеціальні стратегії, наприклад, залежно від стадії підприємницької діяльності.

5. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства

Одним з найважливіших елементів системи безпеки підприємства є **механізм** її забезпечення, що являє собою сукупність законодавчих актів, правових норм, спонукальних мотивів і стимулів, методів, заходів, сил і засобів, за допомогою яких суб'єкт впливає на об'єкт для досягнення цілей безпеки та розв'язання завдань, які стоять перед нею.

Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства реалізується через: стратегічне планування забезпечення економічної безпеки підприємства та стратегічне планування його фінансово-господарської діяльності; оперативне оцінювання рівня забезпечення економічної безпеки підприємства та вироблення рекомендацій; оперативне планування фінансово-господарської діяльності підприємства; практичну реалізацію розроблених планів.

Складові системи економічної безпеки подано на рис. 2.1.

Рис. 2.1 – Складові системи економічної безпеки підприємства

Необхідно зазначити, що формування системи економічної безпеки залежить від розмірів підприємства, його економічних, фінансових, виробничо-технічних, інформаційних, інтелектуальних, професійних, організаційних та інших можливостей. Тому в кожному конкретному випадку потрібно формувати адекватну систему, що захистить відповідне підприємство.

ТЕМА 3. СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

План:

1. Порядок формування системи економічної безпеки на підприємстві.
2. Структура системи фінансово-економічної безпеки підприємства.

Основні терміни та поняття:

- рада безпеки підприємства;
- положення про систему економічної безпеки підприємства;
- підрозділи системи безпеки;
- підсистема виявлення джерел загроз і небезпек;
- підсистема захисту підприємства від загроз та небезпек;
- структура системи економічної безпеки підприємства.

1. Порядок формування системи економічної безпеки на підприємстві

Процес формування системи економічної безпеки (СЕБ) підприємства – це процес, який може складатися з таких етапів:

1. Створення Ради безпеки підприємства. В її склад входять керівники окремих функціональних служб і підрозділів, провідні фахівці, майбутній керівник системи безпеки, ділової розвідки та системи захисту. Завданням Ради безпеки є формування концепції безпеки підприємства.

2. Визначення права підприємства на забезпечення економічної безпеки. В статуті підприємства визначаються всі засоби захисту підприємства, що не суперечать законодавству України.

3. Моделювання системи економічної безпеки підприємства:

- розрахунок всіх видів необхідних ресурсів;
- планування бюджету забезпечення функціонування СЕБ.

4. Затвердження керівником підприємства моделі СЕБ і бюджету на її підтримку. Формування персоналу системи безпеки.

Розробка Положення про систему економічної безпеки підприємства, основу якої складає концепція системи економічної безпеки підприємства.

5. Безпосередня побудова СЕБ підприємства.

6. Експертна оцінка дієвості побудованої СЕБ, доведення її до досконалості.

Необхідно зазначити, що формування системи безпеки підприємства залежить від багатьох факторів.

2. Структура системи фінансово-економічної безпеки підприємства

Система безпеки суб'єкта господарювання визначається окремими функціональними й організаційними особливостями об'єкта захисту. Передусім, щоб захищати конкретний об'єкт, варто мати інформацію про

джерела і характер небезпеки. На її підставі визначаються методи захисту, нормативна база, організаційні структури та здійснюється безпосередній захист. Це визначає функціональний аспект структури системи економічної безпеки. З урахуванням функціональних особливостей, в системі безпеки потрібні два основних підрозділи:

- підсистема виявлення джерел загроз і небезпек та їх моніторингу в зовнішньому середовищі (ділова розвідка);
- підсистема захисту підприємства від загроз і небезпек.

Структура системи захисту підприємства визначається декількома чинниками, серед яких:

- джерела загроз і небезпек;
- функції системи захисту;
- фінансові можливості підприємства.

Зверніть увагу Фахівцями рекомендована наступна структура системи економічної безпеки підприємства:

- служба безпеки (СБ) підприємства;
- інші структурні підрозділи підприємства;
- вертикальний зв'язок прикриття;
- наявність корисних зв'язків у зовнішньому середовищі;
- вигідне розміщення в зовнішньому середовищі;
- аутсорсингові ресурси;
- раціональна бізнес-схема;
- запасні позиції та варіанти поведінки;
- інформаційне й організаційне прикриття;
- необхідні інфраструктура і ресурси;
- підсистема реактивного захисту;
- підсистема захисту в екстремальних умовах.

Сформована система економічної безпеки на підприємстві повинна мати попереджальний характер, а основними критеріями оцінки її надійності й ефективності повинні бути:

- забезпечення стабільної роботи підприємства, схоронності та збільшення фінансових і матеріальних цінностей;
- попередження кризових ситуацій, у тому числі різних надзвичайних подій, пов'язаних з впливом «зовнішніх» й/або «внутрішніх» загроз.

ТЕМА 4. ФІНАНСОВА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

План

1. Сутність фінансової складової економічної безпеки підприємства.
2. Оцінка стану фінансової безпеки підприємства.

Основні терміни та поняття:

- фінансова безпека;
- методика оцінки рівня фінансової безпеки підприємства;
- платоспроможність;
- рентабельність;
- ділова активність;
- майновий стан;
- фінансова стійкість.

1. Сутність фінансової складової економічної безпеки підприємства

Найважливішою складовою економічної безпеки підприємства є фінансова.

Фінансова безпека підприємства може бути визначена як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості та рентабельності бізнесу, якості управління, використання основних і оборотних засобів підприємства, структури його капіталу, норми дивідендних виплат за цінними паперами підприємства, а також курсової вартості його цінних паперів як індикатора поточного фінансово-господарського стану підприємства і перспектив його технологічного та фінансового розвитку.

☞**зверніть увагу** Визначення поточного стану фінансової складової економічної безпеки підприємства здійснюють за такими напрямками аналізу:

- аналіз фінансової звітності підприємства за результатами його фінансово-господарської діяльності (аналіз структури капіталу підприємства, його платоспроможності та фінансової стійкості, структури витрат, прибутків і рентабельності, заборгованості, інші напрямки фінансового аналізу);
- аналіз конкурентних переваг і порівняльний аналіз з підприємствами-конкурентами;
- аналіз асортименту продукції, що випускається або реалізується;
- аналіз рівня та якості менеджменту підприємства;
- аналіз кваліфікації та інтелектуального потенціалу підприємства;
- аналіз постачання та клієнтури підприємства;
- аналіз ринку цінних паперів тощо.

Метою аналізу фінансової складової безпеки підприємства є поліпшення організації фінансів і підвищення ефективності їх використання в процесі господарської діяльності. Зміст аналізу фінансового стану полягає у визначенні певної низки коефіцієнтів, за допомогою яких можна дослідити стан розміщення та використання засобів виробництва, платоспроможності підприємства, забезпеченості власними оборотними коштами, стан виробничих запасів, власних і позичених джерел їх утворення, а також виявити шляхи підвищення ефективності використання фінансових ресурсів.

2. Оцінка фінансової безпеки підприємства

Для оцінки фінансового стану (фінансової безпеки) підприємства використовують такі групи показників:

- прибутковості;
- ділової активності;
- фінансової стійкості;
- платоспроможності;
- майнового стану.

ТЕМА 5. СПОСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

План

1. Забезпечення фінансової складової економічної безпеки підприємства.
2. Захист підприємств від фінансових шахрайств.

Основні терміни та поняття:

- забезпечення фінансової безпеки підприємства;
- раціоналізація системи управління фінансами;
- шахрайство;
- методи шахрайства;
- афера;
- холдинг;
- міноритарні акціонери;
- акції акціонера, що контролює.

1. Забезпечення фінансової складової економічної безпеки підприємства

До методів забезпечення фінансової безпеки господарюючих суб'єктів відносять:

- підвищення фінансової стійкості та незалежності;
- посилення конкурентоспроможності технологічного потенціалу;
- раціоналізація системи управління фінансами;
- підвищення рівня кваліфікації персоналу та повноцінне використання його інтелектуального потенціалу;
- поліпшення правової захищеності усіх аспектів діяльності;
- надійний захист інформаційного середовища суб'єкта, його комерційної таємниці та досягнення високого рівня інформаційного забезпечення роботи усіх його служб;
- забезпечення безпеки персоналу, капіталу, майна та комерційних інтересів.

2. Захист підприємства від фінансових шахрайств

Шахрайство застосовується з боку окремих фізичних та юридичних осіб проти окремих громадян, фірм, організацій та установ і держави. Шахрайства можуть надходити від окремих фізичних осіб та підприємств, як резидентів та й нерезидентів.

У внутрішньому середовищі підприємства шахрайства можуть бути здійснені власними працівниками. У зовнішньому середовищі шахрайські методи вчинення злочинів проти фірми застосовуються фізичними та

юридичними особами, які є резидентами і нерезидентами. Особливістю шахрайства, як злочину, є незаконне привласнення ресурсів і доходів на підставі незаконного, оманливого привласнення права на нього. Якщо шахрайства відбуваються за допомогою злочинів з цінними паперами, інвестиційними ресурсами та доходами фірми, тоді вони здійснюються у її фінансовій сфері.

Загальними методами шахрайства є:

- використання фіктивних документів;
- отримання оманливим шляхом довіри від жертви на право власності або володіння ресурсом, доходами, технологіями тощо;
- використання для привласнення ресурсів і доходів викрадених документів юридичних або фізичних осіб;
- афери з угодами купівлі-продажу товарів і послуг;
- афери з інвестиційними ресурсами фізичних та юридичних осіб.

Зверніть увагу Щоб не потрапити в подібну ситуацію необхідно:

1. Бути обережним, коли вступаєте в ділові зв'язки з новим партнером. Треба перевірити усі його атрибути як юридичної особи (адресу, телефони, поштову скриньку, рахунки тощо).

2. Бути обережним, коли у вашого постійного партнера змінилось керівництво.

3. Ретельно перевіряти професійні рекомендації, які видані партнерові від інших фірм або фізичних осіб (їх взагалі може не існувати, або вони можуть бути підроблені).

4. Настороженість повинні викликати факти нарощення обсягів замовлень товарів і послуг, пропозиції партнерів щодо відстрочки розрахунків або, навпаки, передплат.

Як висновок: аномалії в поведінці підприємства або його менеджерів є достатнім і вагомим підґрунтям для проведення більш детального аналізу наявності шахрайства. Ключ до викриття шахрайства лежить в площині відхилень від норми, тобто в динаміці відносин, стосунків.

ТЕМА 6. БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІЙ І КАДРОВІЙ СФЕРАХ

План:

1. Сутність інтелектуальної і кадрової складових економічної безпеки.
2. Забезпечення інтелектуальної і кадрової складових економічної безпеки.
3. Функції і завдання кадрової служби у сфері забезпечення економічної безпеки.

Основні терміни та поняття:

- кадрова безпека;
- методи оцінки та збереження кадрової безпеки;
- внутрішні фактори кадрової небезпеки;
- зовнішні фактори кадрової небезпеки;
- адаптація персоналу;
- показник плинності кадрів;
- показник вікової структури персоналу;
- показник постійності персоналу;
- інтелектуальний рівень працівників підприємства.

1. Сутність інтелектуальної і кадрової складових економічної безпеки

Належний рівень економічної безпеки значною мірою залежить від інтелекту і професіоналізму кадрів, що працюють на підприємстві. Негативно впливають на цю складову звільнення провідних висококваліфікованих працівників, що призводить до ослаблення інтелектуального потенціалу; зниження частки інженерно-технічних працівників і науковців у загальній чисельності працівників; зниження винахідницької і раціоналізаторської активності; зниження освітнього рівня працівників.

Склад кадрів безпосередньо впливає на рівень економічної безпеки на підприємстві. Негативний вплив на кадрову складову мають:

Внутрішні загрози:

- невідповідність кваліфікації працівників вимогам до них;
- недостатня кваліфікація працівників;
- слабка організація системи управління персоналом;
- слабка організація системи навчання;
- неефективна система мотивації;
- помилки в плануванні ресурсів персоналу;
- зниження кількості раціоналізаторських пропозицій та ініціатив;
- відхід кваліфікованих працівників;
- працівники зорієнтовані на вирішення внутрішніх тактичних завдань;

- відсутність корпоративної політики або вона «слабка»;
- неякісні перевірки кандидатів на роботу.

Зовнішні загрози:

- умови мотивації у конкурентів краці;
- настанова конкурентів на переманювання;
- тиск на працівників ззовні;
- потрапляння працівників у різні види залежності;
- інфляційні процеси (необхідно враховувати під час розрахунку заробітної плати і прогнозувати її динаміку).

За цю складову економічної безпеки має відповідати служба з персоналу підприємства.

Головними *групами критеріїв* безпосередньо в кадровій безпеці є показники:

- чисельного складу персоналу та його динаміки;
- кваліфікації й інтелектуального потенціалу;
- ефективності використання персоналу;
- якості мотиваційної системи.

2. Забезпечення інтелектуальної і кадрової складових економічної безпеки

Забезпечення інтелектуальної і кадрової складових економічної безпеки охоплює взаємопов'язані та водночас самостійні напрямки діяльності того чи іншого суб'єкта господарювання:

- перший зорієнтований на роботу з персоналом підприємства, на підвищення ефективності діяльності всіх категорій персоналу;
- другий – на збереження та розвиток інтелектуального потенціалу, тобто сукупності прав на інтелектуальну власність або на її використання (у тому числі патентів і ліцензій) та на поповнення знань і професійного досвіду працівників підприємства.

Процес планування й управління персоналом спрямований на забезпечення належного рівня економічної безпеки, має охоплювати організацію системи підбору, наймання, навчання і мотивації праці необхідних працівників, зокрема, матеріальні та моральні стимули, престижність професії і волю до творчості, забезпечення соціальними благами.

3. Функції і завдання кадрової служби у сфері забезпечення економічної безпеки

Кадрова служба зобов'язана:

1. Забезпечити розроблення поточних і планових величин показників кадрової безпеки для стратегічного й оперативного планування.
2. Здійснювати постійний моніторинг показників у сфері своєї відповідальності.

3. Надавати з різною періодичністю і в певному обсязі дані звітності за станом відповідних критеріїв.

4. негайно повідомляти в орган управління та службу безпеки про зміну тенденцій величин.

5. Брати участь у розробленні та реалізації сценаріїв і заходів щодо стабілізації параметрів діяльності підприємства тощо.

Повноваження. Для правильного розуміння своєї ролі в забезпеченні життєдіяльності компанії кадрова служба повинна мати відповідні повноваження щодо гарантування економічної безпеки. Ці повноваження насамперед мають бути публічно делеговані та документовані.

Комунікації. Передусім потрібно виділити можливість прямого виходу на керівництво підприємства при отриманні сигналу про порушення в системі кадрової безпеки. Вихід має бути не тільки без посередників, а й оперативним, екстреним у разі потреби. Важливим є також оперативний зв'язок керівника кадрової служби з начальником служби безпеки.

Моніторинг – відстеження певних параметрів. Крім того: - моніторинг каналів неофіційної (кулуарної) інформації; - моніторинг змін у законодавстві; - моніторинг ринку праці. За допомогою наявних ресурсів у вигляді інформації, можна відстежити умови праці та мотивації у конкурентів, стан ринку праці щодо «гарячих» вакансій, рівень безробіття в регіоні і т.д.

Конфліктологія. Деякі конфлікти (наприклад, міжособистісні, організаційні) можна розглядати як загрозу безпеці.

Контроль. Кадрова служба зобов'язана контролювати виконання працівниками та суміжними підрозділами відповідних процедур.

ТЕМА 7. БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА У ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНІЙ І ПРАВОВІЙ СФЕРАХ

План:

1. Сутність техніко-технологічної складової економічної безпеки.
2. Безпека підприємства в політико-правовій сфері.

Основні терміни та поняття:

- техніко-технологічна безпека підприємства;
- технологічний потенціал підприємства;
- фондоддача;
- фондоозбросність праці;
- коефіцієнт вибуття основних фондів;
- коефіцієнт оновлення основних фондів;
- матеріаломісткість;
- коефіцієнт корисного використання матеріалів;
- політико-правова безпека підприємства;
- коефіцієнт платіжної дисципліни;
- коефіцієнт якості юридичних послуг;
- коефіцієнт юридичного менеджменту.

1. Сутність техніко-технологічної складової економічної безпеки

Техніко-технологічна безпека підприємства (ТТБП) полягає у рівні відповідності застосовуваних на підприємстві технологій найкращим світовим аналогам за оптимізації витрат. До негативних впливів на цю складову належать:

- дії, спрямовані на підриг технологічного потенціалу підприємства;
- порушення технологічної дисципліни;
- моральне старіння використовуваних технологій.

Зовнішніми загрозами послаблення ТТБП можна вважати брак зовнішніх і внутрішніх інвестицій. Усе це призводить до використання застарілої техніки, технології і до істотної загрози ТТБП.

Внутрішні загрози ТТБП – неефективна організація виробничого процесу, недостатньо кваліфіковані працівники, високий ступінь спрацьованості основного капіталу тощо, який на підприємствах України становить 60-70%, а в деяких галузях сягає 80-85%. Така негативна тенденція зростає, тому фінансові ресурси підприємства обов'язково потрібно спрямувати на оновлення техніки та технології.

Внутрішні ресурсні загрози ТТБП виникають унаслідок неефективного управління оборотними засобами підприємства в усіх фазах циклу оборотності оборотних засобів. Проблеми з матеріальними ресурсами стимулюють впровадження у виробництво нових технологічних процесів, які дають змогу виготовити продукцію з меншими матеріальними витратами, вдосконалити систему розрахунків. За цю складову економічної безпеки має відповідати технологічна служба (здійснює контроль за технологічною дисципліною, удосконалює наявні та розробляє нові ефективні технології).

2. Безпека підприємства в політико-правовій сфері

Політико-правова безпека підприємства (ППБП) – це захист від надмірного податкового тиску, нестабільного законодавства, неефективної роботи юридичного відділу підприємства. Правова складова полягає у всебічному правовому забезпеченні діяльності підприємства, дотриманні чинного законодавства.

Основними *причинами виникнення внутрішніх негативних впливів* можуть бути:

- недостатня правова захищеність інтересів підприємства в договірній та іншій діловій документації;
- низька кваліфікація працівників юридичної служби відповідного суб'єкта господарювання та помилки у підборі персоналу цієї служби;
- порушення юридичних прав підприємства та його працівників;
- навмисне чи ненавмисне розголошення комерційно важливих відомостей;
- порушення норм патентного права;
- недостатнє фінансування юридичного забезпечення підприємницької або іншої діяльності;
- небажання чи нездатність підприємства активно впливати на зовнішнє політико-правове середовище його діяльності.

Останнє виявляється у слабкому правовому опрацюванні договірних відносин певного суб'єкта господарювання з іншими, невмінні захищати інтереси підприємства в конфліктних ситуаціях, неефективному плануванні юридичного забезпечення діяльності.

Причинами виникнення *зовнішніх негативних впливів* є:

1) політичні:

- а) зіткнення інтересів суспільних груп (верств) населення з економічних, національних, релігійних та інших мотивів;
- б) військові конфлікти (дії);
- в) економічна та політична блокада, ембарго;
- г) фінансові та політичні кризи світового (міжнародного) характеру.

2) законодавчо-правові:

- а) досягнення власних політичних та інших цілей партіями (суспільними рухами), що перебувають при владі;
- б) зміна положень чинного законодавства з питань власності, господарського та трудового права, оподаткування тощо.

Для оцінки рівня безпеки підприємства у політико-правовій сфері використовують показники, що подано в табл. 7.1.

Таблиця 7.1 – Показники оцінки рівня безпеки підприємства у політико-правовій сфері

№ з/п	Назва показника	Формула розрахунку	Порогові значення показників	Умовні позначення
1.	Коефіцієнт платіжної дисципліни (Кпл.д.)	$K_{пл.д.} = (Поп - ШС) / Поп$	1	<i>Поп</i> – прибуток від операційної діяльності, грн <i>ШС</i> – збитки від штрафних санкцій, грн
2.	Коефіцієнт якості юридичних послуг (Кя.юр.п.)	$K_{я.юр.п.} = Свиг / Сзаг$	1	<i>Свиг</i> – судові справи, виграні в суді, од. <i>Сзаг</i> – загальна кількість судових позовів підприємства, од.
3.	Коефіцієнт юридичного менеджменту (Кюр.м.)	$K_{юр.м.} = Пвід / Пнар$	1	<i>Пвід</i> – дохід від відшкодованих штрафів, тис. грн <i>Пнар</i> – дохід від нарахованих штрафів підприємству, тис. грн

Для оцінки рівня політико-правової безпеки визначають коефіцієнт співвідношення втрат підприємства внаслідок порушення трудових норм до загального розміру відвернених юридичною службою втрат.

Якщо втрат немає, то підприємство характеризується абсолютною правовою безпекою. Якщо втрати становлять: 25-50% – нестабільний стан; 50-75% – критичний стан; 75-100% – критичний стан.

ТЕМА 8. БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

План:

1. Особливості інформаційної складової економічної безпеки підприємства.
2. Модель побудови системи інформаційної безпеки.

Основні терміни та поняття:

- інформаційна безпека підприємства;
- загрози щодо інформаційної безпеки;
- джерела зовнішніх загроз інформаційної безпеки;
- джерела внутрішніх загроз інформаційної безпеки;
- методи забезпечення інформаційної безпеки;
- рівень інформаційної безпеки підприємства.

1. Особливості інформаційної складової економічної безпеки підприємства

Інформаційна складова полягає у здійсненні ефективного інформаційно-аналітичного забезпечення господарської діяльності підприємства. Відповідні служби виконують при цьому певні функції, які в сукупності характеризують процес створення та захисту інформаційної складової економічної безпеки. До таких функцій належать:

- 1) збирання всіх видів інформації про діяльність того чи того суб'єкта господарювання;
- 2) аналіз одержуваної інформації з обов'язковим дотриманням загальноприйнятих принципів і методів;
- 3) прогнозування тенденцій розвитку науково-технологічних, економічних і політичних процесів;
- 4) оцінка рівня економічної безпеки за всіма складовими та в цілому, розроблення рекомендацій для підвищення цього рівня на конкретному суб'єкті господарювання;
- 5) інші види діяльності з розроблення інформаційної складової економічної безпеки.

Головною метою будь-якої системи інформаційної безпеки є гарантування стійкого функціонування об'єкта, запобігання загрозам його безпеки, захист законних інтересів замовника від протиправних посягань, запобігання розкраданню грошових коштів; розголошуванню, втратам, витоку, спотворенню та знищенню службової інформації; забезпечення нормальної виробничої діяльності всіх підрозділів об'єкта. Система інформаційної безпеки має також сприяти підвищенню якості послуг, що надаються, і гарантій безпеки майнових прав та інтересів клієнтів.

Досягти поставлених цілей можна при вирішенні таких основних **завдань:**

- віднесення інформації до категорії обмеженого доступу (службова таємниця);
- прогнозування та своєчасне виявлення загроз безпеці інформаційних ресурсів причин і умов, що сприяють фінансовим, матеріальним і моральним збиткам, порушенню нормального функціонування та розвитку об'єкта;
- створення умов функціонування з найменшою ймовірністю реалізації загроз безпеці інформаційних ресурсів і зумовлення різних видів збитку;
- створення механізму й умов оперативного реагування на загрози інформаційній безпеці та прояви негативних тенденцій у функціонуванні, ефективно припинення посягань на ресурси на основі правових, організаційних і технічних заходів, засобів гарантування безпеки;
- створення умов для максимально можливого відшкодування і локалізації збитку, завданого неправомірними діями фізичних і юридичних осіб, ослаблення негативного впливу наслідків порушення інформаційної безпеки на досягнення стратегічних цілей.

Показники безпеки підприємства в інформаційній сфері подано в табл. 8.1.

Таблиця 8.1 – Показники безпеки підприємства в інформаційній сфері

№ по р	Назва показника	Формула розрахунку	Граничне значення показника, тенденція	Умовні позначення
1	2	3	4	5
1	Продуктивність інформації (Пін.)	$P_{ін.} = P_{п.}/V_{ін.}$	До зростання	<i>Пп.</i> – обсяг виробництва продукції, грн; <i>Vін.</i> – витрати на придбання інформаційних ресурсів, грн
2	Коефіцієнт інформаційної озброєності (Кін.озб.)	$K_{ін.озб.} = V_{ін.}/CpЧП$	>20%	<i>Vін.</i> – витрати на придбання інформаційних ресурсів, грн; <i>CpЧП</i> – середньооблікова чисельність персоналу підприємства, осіб
3	Коефіцієнт захищеності інформації (Кін.зах.)	$K_{ін.зах.} = V_{зах.}/V_{ін.}$	≤20%	<i>Vзах.</i> – витрати підприємства на захист інформаційних ресурсів, грн; <i>Vін.</i> – витрати на придбання інформаційних ресурсів, грн
4	Рівень повноти інформації (Рп.ін.)	$R_{п.ін.} = O_{ін.ос.}/O_{пр.р.}$	1	<i>Oін.ос.</i> – обсяг інформації, що є в розпорядженні особи, яка приймає рішення, кБ; <i>Oпр.р.</i> – обсяг інформації, необхідної для прийняття цього рішення, кБ

5	Рівень точності інформації (Pm.in.)	$Pm.in. = Oin.rel./Oнаявн.in.$	1	Oin.rel. – обсяг релевантної інформації, кБ; Oнаявн.in. – обсяг наявної інформації, кБ
6	Рівень суперечливої інформації (Pc.in.)	$Pc.in. = Kнез.св./Kзаг.$	1	Kнез.св. – кількість незалежних свідчень на користь ухвалення рішення, од.; Kзаг. – загальна кількість незалежних свідчень у сумарному обсязі релевантної інформації, од.

Рівень інформаційної безпеки визначають за формулою:

$$P_{ін.б.} = P_{п.ін.} \cdot P_{m.ін.} \cdot P_{c.ін.} \quad (8.1)$$

Рівні безпеки:

$P_{ін.б.} \geq 0,7$ високий рівень безпеки;

$0,3 \leq P_{ін.б.} < 0,7$ – середній рівень безпеки;

$P_{ін.б.} < 0,3$ – низький рівень безпеки.

2. Модель побудови системи інформаційної безпеки

Модель інформаційної безпеки підприємства, що подана на рис. 8.1, включає сукупність об'єктивних зовнішніх і внутрішніх чинників та їх вплив на стан інформаційної безпеки на об'єкті та на збереження матеріальних або інформаційних ресурсів.

Рис. 8.1 – Модель системи безпеки підприємства в інформаційній сфері

Об'єктивними чинниками моделі є:

- загрози інформаційній безпеці, що характеризуються вірогідністю реалізації;
- вразливі місця інформаційної системи або системи контрзаходів (системи інформаційної безпеки);
- ризик-чинник, що відображує можливий збиток організації в результаті реалізації загрози інформаційної безпеки: просочування інформації та її неправомірного використання.

Для побудови збалансованої системи інформаційної безпеки потрібно спочатку провести аналіз ризиків у сфері інформаційної безпеки. Потім визначити оптимальний рівень ризику для організації на основі заданого критерію. Систему інформаційної безпеки (контрзаходи) потрібно будувати так, щоб досягти заданого рівня ризику.

Методика дає можливість оцінити або переоцінити поточний стан інформаційної безпеки підприємства, виробити рекомендації щодо її гарантування (підвищення), знизити потенційні втрати підприємства підвищенням стійкості функціонування корпоративної мережі, розробити концепцію і політику безпеки підприємства, а також запропонувати плани захисту його конфіденційної інформації, що передається відкритими каналами зв'язку, захисту інформації підприємства від умисного спотворення (руйнування), несанкціонованого доступу до неї, її копіювання або використання.

ТЕМА 9. БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА В ЕКОЛОГІЧНІЙ ТА СИЛОВІЙ СФЕРАХ

План:

1. Безпека підприємства в екологічній сфері.
2. Безпека підприємства у силовій сфері.

Основні терміни та поняття:

- екологічна безпека;
- зовнішні загрози екологічної безпеки підприємства;
- внутрішні загрози екологічної безпеки підприємства;
- екологічні нормативи;
- ліміти скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище;
- екологічний аудит;
- коефіцієнт «екологічного баласту»;
- силова безпека підприємства;
- промислове шпигунство.

1. Безпека підприємства в екологічній сфері

Безпека підприємства в екологічній сфері – це захист від руйнівного впливу природних, техногенних чинників і наслідків господарської діяльності підприємства.

Повені, землетруси, смерчі, зсуви ґрунту, лавини можуть завдати величезної шкоди майну підприємства, здоров'ю працівників. На практиці передбачити природні катастрофи неможливо, однак потрібно вжити всіх заходів, щоб наслідки стихійних лих були мінімальними для підприємства. Техногенні катастрофи виникають унаслідок використання фізично зношених основних засобів, незапланованого вимкнення електроенергії або через низьку кваліфікацію і безвідповідальність працівників.

До *внутрішніх чинників*, які погіршують екологічну безпеку, належать: помилки, допущені на стадії проектування нових виробів, шкідливих для здоров'я людей, а також на стадії розроблення та впровадження нових технологій; штрафи за забруднення довкілля та незаконно створені звалища тощо.

Екологічна складова полягає в дотриманні чинних екологічних норм, мінімізації втрат від забруднення навколишнього природного середовища.

Проблему екологічної безпеки суспільства від суб'єктів господарювання, що здійснюють виробничо-комерційну діяльність, можна вирішити тільки через розроблення та ретельне дотримання національних (міжнародних) норм ГДК шкідливих речовин, які потрапляють у навколишнє природне середовище, а також дотримання екологічних параметрів продукції, що виготовляється.

Показники безпеки підприємства в екологічній сфері подано в табл. 9.1.

Таблиця 9.1 – Показники безпеки підприємства в екологічній сфері

№	Назва показника	Формула розрахунку	Граничне значення показника, тенденція	Умовні позначення
1	2	3	4	5
1	Коефіцієнт безпечності продукції (Кб.п.)	$Kб.п. = Пп.с./Пп$	1	<i>Пп.с.</i> – вартість сертифікованої продукції, грн; <i>Пп</i> – обсяг промислової продукції, грн
2	Коефіцієнт «екологічного баласту» (Ке.б.)	$Ке.б. = Вутил/Ввал$	До зменшення	<i>Вутил</i> – вартість утилізації, знешкодження, розміщення відходів виробництва, грн; <i>Ввал</i> – валові витрати підприємства, грн
3	Коефіцієнт раціонального використання відходів (Кр.в.в.)	$Кр.в.в. = Взв.в./Ввід$	1	<i>Взв.в.</i> – вартість зворотних відходів за цінами повноцінної сировини, грн; <i>Ввід</i> – вартість відходів, грн
4	Рентабельність продукції, виготовленої з відходів (Рр.від)	$Рр.від = (Пр.в./С) \cdot 100\%$	До зростання	<i>Пр.в.</i> – прибуток від реалізації продукції, виготовленої з відходів, грн; <i>С</i> – собівартість виробництва продукції з відходів, грн
5	Штрафи за порушення природо-охоронного законодавства	-	Відсутні	-
6	Коефіцієнт забруднення середовища (Кз)	$Кз = Век.зб/Ввал$	До зменшення	<i>Век.зб</i> – вартість екологічних зборів, грн; <i>Ввал</i> – валові витрати підприємства, грн

2. Безпека підприємства у силовій сфері

Силова безпека підприємства (СБП) полягає у захисті фізичної особи від загроз її життю, здоров'ю та матеріальному добробуту, а також захист майна підприємства від кримінальних посягань. Силова складова полягає в забезпеченні фізичної безпеки працівників підприємства та збереженні його майна.

Негативні впливи, що завдають шкоди майну підприємства, несуть загрозу зниження вартості його активів і втрати економічної незалежності.

☞зверніть увагу Причинами цих негативних явищ є:

- нездатність підприємств-конкурентів досягти переваг коректними методами ринкового характеру, тобто шляхом підвищення якості власної продукції, зниження поточних витрат на виробництво, удосконалення маркетингових досліджень ринку тощо;
- кримінальні мотиви одержання злочинними юридичними (фізичними) особами доходів через шантаж, шахрайство або крадіжки;
- некомерційні мотиви посягань на життя та здоров'я керівників і працівників підприємства, а також на його майно.

Протидією цим негативним впливам повинна займатися служба охорони. Її обов'язок – забезпечувати фізичний захист керівництва підприємства, організувати пропускний режим, здійснювати охорону приміщень, ліній зв'язку й устаткування.

☞зверніть увагу До негативних дій щодо силової складової економічної безпеки належать:

- фізичні та моральні впливи особистого спрямування (проти конкретної особистості);
- негативні дії, спрямовані на те, щоб завдати шкоди майну, зокрема, загрози зменшення активів підприємства (організації) і втрати ним (нею) фінансової незалежності;
- негативний вплив на інформаційне середовище суб'єкта господарювання (так зване промислове шпигунство).

Показники безпеки підприємства в силовій сфері подано в табл. 9.2.

Таблиця 9.2 – Показники безпеки підприємства в силовій сфері

№	Назва показника	Формула розрахунку	Граничне значення показника, тенденція	Умовні позначення
	2	3	4	5
1	Коефіцієнт транспортної безпеки (Кт.б.)	$K_{т.б.} = V_{в.ц.т.}/V_{вал}$	1	<i>V_{в.ц.т.}</i> – вартість викрадених цінностей при транспортуванні, грн; <i>V_{вал}</i> – валові витрати підприємства, грн
2	Кількість осіб, звільнених з роботи за крадіжку чи спробу знищення майна	-	Відсутні	-
3	Коефіцієнт захищеності майна та персоналу підприємства (Кзах)	$K_{зах} = V_{ох}/Пч$	>15%	<i>V_{ох}</i> – витрати на охорону бізнесу, грн; <i>Пч</i> – чистий прибуток підприємства, грн
4	Частка витрат на			<i>V_{ох}</i> – витрати на

	охорону підприємства в загальній структурі витрат ($K_{в.ох}$)	$K_{зах} = V_{ох}/Пч$	До зростання	охорону бізнесу, грн; $V_{вал}$ – валові витрати підприємства, грн
5	Забезпеченість працівників підприємства службою охорони ($K_{сб}$)	$K_{сб} = Ч_{ох}/СрЧП$	До зростання	$Ч_{ох}$ – чисельність працівників служби охорони, осіб; $СрЧП$ – середньоспискова чисельність персоналу підприємства, осіб

Таблиця 9.3 – Градація рівнів силової безпеки [2]

Назва показника	Рівень силової безпеки		
	Висока безпека	Середня безпека	Низька безпека
$K_{в.ох}$	$K_{в.ох} \geq 0,17$	$0,12 \leq K_{в.ох} < 0,17$	$K_{в.ох} < 0,12$
$K_{сб}$	$K_{сб} \geq 0,19$	$0,09 \leq K_{сб} < 0,19$	$K_{сб} < 0,09$

ТЕМА 10. РИНКОВА ТА ІНТЕРФЕЙСНА СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

План:

1. Ринкова та інтерфейсна складові економічної безпеки підприємства.
2. Інтегральна оцінка економічної безпеки підприємства.

Основні терміни та поняття:

- ринкова складова економічної безпеки підприємства;
- служба маркетингу;
- інтерфейсна складова економічної безпеки підприємства;
- ритмічність збуту;
- інтегральна оцінка;
- рівень економічної безпеки підприємства.

1. Ринкова складова економічної безпеки підприємства

Ринкова безпека підприємства (РБП) – це захист від неефективно обраної моделі поведінки на ринку, помилок у товарній політиці, політиці ціноутворення, виготовлення неконкурентоспроможної продукції. Характеризує ступінь відповідності внутрішніх можливостей розвитку підприємства зовнішнім можливостям, які генеруються ринковим середовищем.

Про ослаблення ринкової безпеки свідчать:

- зменшення частки ринку, яку займає підприємство;
- ослаблення конкурентних позицій і спроможності протидіяти конкурентному тиску;
- зниження адаптаційних можливостей підприємства до змін ситуації на ринку, відставання від вимог ринку тощо.

За ринкову складову безпеки на підприємстві відповідає служба маркетингу.

В табл. 10.1 подано показники, що характеризують рівень ринкової безпеки підприємства.

Таблиця 10.1 – Показники ринкової безпеки підприємства

№	Назва показника	Формула розрахунку	Граничне значення показника, тенденція	Умовні позначення
1	2	3	4	5
1	Коефіцієнт ринкової віддачі активів (<i>Кр.а</i>)	$Kp.a. = Пч./A$	До зростання	<i>Пч.</i> – чистий прибуток підприємства, грн; <i>A</i> – активи підприємства, грн
2	Конкурентоспроможність продукції	$Конк. = Цвир./Цетал.$	1	<i>Цвир.</i> – ціна виробу підприємства, грн; <i>Цетал.</i> – ціна

	(Конк.)			еталонного виробу, грн
3	Частка фірми на ринку (Кч.р.)	$Kч.р. = Пч./Огал.$	До зростання	Пч. – чистий прибуток підприємства, грн; Огал. – обсяг продажу галузі, грн
4	Коефіцієнт інноваційних витрат (Кін.в.)	$Кін.в. = Він./Ввал.$	До зростання	Він. – інноваційні витрати підприємства, грн; Ввал. – валові витрати підприємства, грн
5	Ритмічність збуту (Д)	$Д = 1 - ((Опл - Оф)/Опл)$	1	Опл – плановий обсяг продажу за відповідний період, грн; Оф – фактичний обсяг продажу за той самий період, грн
6	Коефіцієнт ефективності рекламної політики підприємства (Кеф.р.)	$Кеф.р. = Врек./ВП$	>15%	Врек. – витрати на рекламу, грн; ВП – валовий прибуток, грн

Інтерфейсна складова характеризує надійність взаємодії з економічними контрагентами. Економічній безпеці підприємства становлять загрозу можливі непередбачені зміни умов взаємодії (навіть до розриву відносин) з економічними контрагентами: постачальниками, торговими та збутовими посередниками, інвесторами, споживачами тощо. Відповідальність за цю складову безпеки несе також служба маркетингу.

2. Інтегральна оцінка економічної безпеки підприємства

Рівень економічної безпеки визначають у такій послідовності:

1. Перевести у відносні оцінки показники рівнів кожної зі складових економічної безпеки за такою формулою:

$$O_i = (1/N_i) \cdot n_i, \quad (10.1)$$

де O_i - відносні оцінки i -ої складової економічної безпеки;

N_i - кількість рівнів i -ої функціональної складової;

n_i - номер рівня i -ої функціональної складової, обчисленої від найбільш несприятливого з них включно (наприклад, розрізняють 5 рівнів фінансової безпеки вагомністю від 1 до 5 – кризову, критичну, нестійку, нормальну й абсолютну ситуації).

Якщо, наприклад, підприємство має нормальний рівень фінансової безпеки, то його відносну оцінку визначають таким чином:

$$Of = (1/5) \cdot 4.$$

2. Визначити вагомість V_i для кожної зі складових економічної безпеки.

3. Обчислити інтегральну оцінку економічної безпеки як середньозважену складових. Чим ближче вона до одиниці, тим вище рівень економічної безпеки. Аналіз окремих складових дає змогу уточнити джерела загроз для підприємства.

Отже, аналіз і оцінювання рівнів складових економічної безпеки є основою для розроблення комплексу заходів протидії загрозам і підвищення рівня економічної безпеки підприємства та, відповідно, розширення його адаптаційних можливостей до змін умов господарської діяльності, створення умов стабільного функціонування та розвитку.